

Βίος

Κωνσταντίνου Κυρίλλου

Τὴν ἰδ' τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου, βίος, πολιτεία καὶ ἄθληση τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Κωνσταντίνου τοῦ Φιλοσόφου, πρώτου καθηγητοῦ καὶ διδασκάλου¹ τοῦ ἔθνους τῶν Σλάβων.

Εὐλόγησον πάτερ².

1

Ὁ Θεός, ὁ ἐλεήμων καὶ εὐσπλαχνος, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ φτάσουν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας³, γιατί δὲν θέλει τὸν θάνατο τῶν ἁμαρτωλῶν⁴, ἀλλὰ τὴ μετάνοια καὶ τὴ ζωὴ, ἔστω καὶ ἂν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ξεφύγει καὶ πάλι στὸ κακό, ὅμως δὲν τὸ ἀφήνει νὰ πέσει ἀπὸ ἀδυναμία, νὰ παραδοθεῖ στὸν πειρασμὸ τοῦ διαβόλου, καὶ νὰ καταστραφεῖ, ἀλλὰ σὲ κάθε χρόνο καὶ καιρὸ, ὅπως στὸ παρελθὸν ἔτσι καὶ στὸ παρὸν, δὲν παύει νὰ μᾶς κάνει πολλὰ δωρεές· πρῶτα μὲ τοὺς πατριάρχες καὶ τοὺς πατέρες, ὕστερα μὲ τοὺς προφῆτες, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς μάρτυρες, τοὺς δίκαιους ἄντρες καὶ τοὺς διδασκάλους, τοὺς ὁποῖους ἐπιλέγει μέσα ἀπὸ τὴν πολυτάραχη αὐτὴ ζωὴ. Γιατὶ γνωρίζει ὁ Θεὸς τοὺς δικούς του, [γνωρίζει] ποιοὶ εἶναι, ὅπως καὶ τό ἔχει πει: «Τὰ πρόβατα καταλαβαίνουν τὴ φωνὴ μου, καὶ ἐγὼ τὰ ἀναγνωρίζω, τὰ φωνάζω μὲ τὸ ὄνομά τους, καὶ μὲ ἀκολουθοῦν, καὶ τοὺς δίνω ζωὴ αἰώνια»⁵.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκανε στὸ δικό μας γένος⁶, ἔχοντας ἀναδείξει⁷ γιὰ μᾶς τέτοιο διδάσκαλο, πὺ φώτισε τὸ ἔθνος μας, τὸ ὁποῖο ἀπὸ ἀδυναμία, περισσότερο ὅμως ἀπὸ τὴν πανουργία τοῦ διαβόλου, εἶχε σκοτίσει τὸν νοῦ του καὶ δὲν ἤθελε νὰ βαδίσει στὸ φῶς τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ὁ βίος του, ἔστω καὶ μὲ συντομία ἐκτεθειμένος, τὸν δείχνει ἔτσι ὅπως αὐτὸς ἦταν, καὶ ὁποῖος θελήσει, ἀκούοντάς τον, θὰ τὸν μιμηθεῖ, προσλαμβάνοντας ἐγρήγορη καὶ ἀπορρίπτοντας τὴν ὀκνηρία, ὅπως τό ἔχει πει καὶ ὁ Ἀπόστολος: «Γίνετε μιμητές μου, καθὼς καὶ ἐγὼ τοῦ Χριστοῦ».⁸

2

Στὴν πόλη τῆς Θεσσαλονίκης ζοῦσε κάποιος ἄνδρας, εὐγενῆς καὶ πλούσιος, ὀνομαζόμενος Λέων, καὶ κατεῖχε τὸν βαθμὸ τοῦ δρουγγαρίου¹, ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπὸ τὸν στρατηγό. Ἦταν ὀρθόδοξος καὶ δίκαιος, φυλάγοντας στὸ ἔπακρο ὅλες τὶς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ὅπως κάποτε ὁ Ἰώβ². Ζώντας με τὴ σύζυγό του, ἀπέκτησε ἑπτὰ παιδιά, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἔβδομο καὶ μικρότερο ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Φιλόσοφος, ὁ καθηγητὴς καὶ διδάσκαλός μας³. Μόλις τὸν γέννησε ἡ μητέρα του, τὸν ἔδωσαν σὲ τροφὸ γιὰ νὰ τὸν θηλάσει αὐτὴ, τὸ παιδί ὅμως, ὥσπου νὰ ἀπογαλακτιστεῖ, δὲν ἤθελε νὰ θηλάσει ἀπὸ ξένο μαστὸ παρὰ μόνον ἀπὸ τῆς μητέρας του. Αὐτὸ ἔγινε κατὰ θεία οἰκονομία, ὥστε ὁ καλὸς βλαστὸς, τῆς καλῆς ρίζας, νὰ μὴν τραφεῖ μὲ ἀκάθαρτο γάλα⁴.

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸ οἱ καλοὶ αὐτοὶ γονεῖς συμφώνησαν νὰ μὴ συνευρίσκονται πιά, παρὰ νὰ ἐγκρατεῦουν, καὶ ἔτσι ἔζησαν ἐν Κυρίῳ σὰν ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ γιὰ 14 ὀλόκληρα χρόνια, καὶ ὥσπου νὰ τοὺς χωρίσει ὁ θάνατος δὲν καταπάτησαν αὐτὴ τὴ συμφωνία. Ὅταν ἔφτασε ὁ καιρὸς νὰ πάει αὐτὸς [ὁ Λέων] στὸ κριτήριον [τοῦ Θεοῦ], ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ ἔκλαιγε καὶ ἔλεγε: «Δὲν στενοχωριέμαι γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον γι' αὐτὸν τὸν μικρό, πῶς θὰ τακτοποιηθεῖ». Καὶ αὐτὸς τῆς εἶπε: «Πίστεψέ με, γυναίκα, ἔχω πίστη στὸν Θεό, ὅτι θὰ τοῦ δώσει πατέρα καὶ οἰκονόμο, τέτοιον ποὺ οἰκονομεῖ ὅλους τοὺς χριστιανούς»⁵. Ἔτσι καὶ ἔγινε.

3

“Όταν τὸ παιδί ἔγινε ἑπτὰ ἐτῶν, εἶδε ὄνειρο καὶ τὸ διηγήθηκε στὸν πατέρα καὶ τὴ μητέρα του λέγοντας: «Ὁ στρατηγὸς μάζεψε ὅλα τὰ κορίτσια τῆς πόλης μας καὶ μοῦ εἶπε: “Διάλεξε ἀπὸ αὐτὲς ὅποια θέλεις γιὰ σύζυγο, βοηθὸ καὶ σύντροφο τῆς ζωῆς σου”¹. Ἐγώ, κοιτάζοντας καὶ βλέποντας ὅλες τους, εἶδα μία, ὠραιότερη ἀπὸ ὅλες, ποὺ τὸ πρόσωπό της ἔλαμπε, καὶ ἦταν πολὺ στολισμένη, μὲ χρυσὰ περιδέραια καὶ μαργαριτάρια καὶ κάθε ὁμορφιά, τὴν ἔλεξαν δὲ Σοφία². αὐτὴ διάλεξα!» Ἀκούοντας οἱ γονεῖς του τὰ λόγια του αὐτά, τοῦ εἶπαν: «Γιέ, φύλαγε τὸν νόμο τοῦ πατέρα σου, καὶ μὴν ἀπορρίπτεις τὶς ἐντολὲς τῆς μητέρας σου³, γιατί ἡ ἐντολὴ τοῦ νόμου εἶναι λυχνάρι καὶ φῶς⁴. Πῆς στὴ Σοφία: “Γίνε ἀδελφὴ μου,” καὶ κάνε γνῶριμὴ μου τὴ φρόνηση⁵. γιατί λάμπει ἡ σοφία περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιο⁶, καὶ ἂν τὴν φέρεις κοντὰ σου, γιὰ νὰ τὴν ἔχεις σύζυγο, μ’ αὐτὴν θὰ λυτρωθεῖς ἀπὸ πολλὰ δεινά»⁷.

“Όταν τὸν ἔστειλαν νὰ μάθει γράμματα, μὲ τὴ μνήμη του καὶ τὴν πολὺ μεγάλη εὐφυΐα προόδευε στὰ γράμματα περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς μαθητὲς. Κάποια μέρα⁸, καθὼς εἶχαν συνήθεια τὰ παιδιά τῶν πλουσίων νὰ διασκεδάζουν μὲ τὸ κυνήγι, πῆγε μὲ τοὺς ἄλλους, παίρνοντας μαζί του καὶ τὸ γεράκι του⁹. Καὶ ὅταν τὸ ἀπόλυσε, κατὰ θεία οἰκονομία, βγήκε ἓνας ἀέρας, ποὺ τὸ πῆρε καὶ τὸ παρέσυρε. Ὁ μικρὸς ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμή ἔπεσε σὲ θλίψη, καὶ γιὰ δύο μέρες δὲν ἔφαγε ψωμί¹⁰. Ἔτσι, ὁ ἐλεήμων Θεός, μὲ τὴ φιλανθρωπία του, μὴ θέλοντας νὰ ἐθισθεῖ [ἐκεῖνος] στὰ βιοτικὰ πράγματα, εὐκόλα τὸν ἔκανε θήραμα· ὅπως παλιότερα εἶχε παγιδέψει στὸ κυνήγι τὸν Πλακίδα μὲ ἓνα ἐλάφι, ἔτσι καὶ αὐτὸν [τώρα] μὲ ἓνα γεράκι. Συλλογιζόμενος μέσα του¹¹ τὴ ματαιότητα¹² αὐτῆς τῆς ζωῆς, τὴν ἐλεεινολογοῦσε λέγοντας: «Μά, τέτοια εἶναι λοιπὸν ἡ ζωὴ αὐτή, ὥστε ἀντὶ γιὰ χαρὰ νὰ συμβαίνει θλίψη; Ἀπὸ σήμερα θὰ ἀκολουθήσω ἄλλον δρόμο, ποὺ εἶναι καλύτερος ἀπὸ αὐτόν, καὶ δὲν θὰ ξοδέψω τὶς ἡμέρες μου στὴν τύρβη αὐτῆς τῆς ζωῆς». Ἐπι-

δόθηκε λοιπὸν στή μάθηση, καὶ ἔμενε μέσα στὸ σπίτι του, ἀποστηθίζοντας τὰ βιβλία τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου¹³. Χάραξε τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ ἐπάνω στὸν τοῖχο, καὶ ἔγραψε ἐγκώμιο στὸν ἅγιο Γρηγόριο ὡς ἑξῆς: «ὦ Γρηγόριε, ἄνθρωπε στὸ σῶμα καὶ στήν ψυχὴ σου ἄγγελε, ὄντας σωματικῶς ἄνθρωπος, ἀποδείχτηκες ἄγγελος, γιατί τὸ στόμα σου, σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ Χερουβεὶμ, δοξάζει τὸν Θεὸ καὶ φωτίζει ὅλη τὴν οἰκουμένη μὲ τὴ διδαχὴ τῆς ὀρθόδοξης πίστεως. Ἔτσι καὶ ἐμένα, ποὺ μὲ ἀγάπη καὶ πίστη σὲ προσκυνῶ, δέξου με καὶ γίνου φωτιστὴς μου καὶ διδάσκαλος»¹⁴. Αὐτὸ λοιπὸν ἀπήγγειλε¹⁵. Καθὼς εἰσήλθε σὲ πολλὰ νοήματα καὶ σὲ ἀνώτερους συλλογισμοὺς [τοῦ Γρηγορίου], μὴ μπορώντας νὰ κατανοήσει τὸ βάθος τους, ἔπεσε σὲ μεγάλη θλίψη. Ὑπῆρχε ἐκεῖ ἓνας ξένος ποὺ ἦταν ἰκανὸς στή Γραμματικὴ. Πῆγε λοιπὸν σ' αὐτὸν καί, πέφτοντας στὰ πόδια του, τὸν παρακάλεσε: «Κάνε τὸ καλὸ καὶ δίδαξέ μου τὴν τέχνη τῆς Γραμματικῆς». Αὐτὸς ὅμως ἔθαψε τὸ τάλαντό του¹⁶ καὶ τοῦ εἶπε: «Μικρέ, μὴν προσπαθεῖς ὀρκίστηκα, ὅσο ζῶ, σὲ κανέναν ἀπολύτως νὰ μὴν τὴ διδάξω». Καὶ πάλι τὸ παιδάκι, προσκυνώντας τον μὲ δάκρυα, τοῦ ἔλεγε: «Πάρε ἀπὸ τὸ πατρικὸ μου σπίτι τὸ μερίδιο ποὺ μοῦ ἀναλογεῖ καὶ δίδαξέ με». Μιᾶς καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀκούσει, πῆγε σπίτι του καὶ ἐπιδόθηκε στήν προσευχή, γιὰ νὰ ἐπιτύχει αὐτὸ ποὺ ἐπιθυμοῦσε ἡ καρδιά του.

Σύντομα ὁ Θεὸς ἐκπλήρωσε τὸ θέλημα αὐτῶν ποὺ τὸν ἀγαποῦν. Ἄκουσε λοιπὸν ὁ κηδεμόνας τοῦ αὐτοκράτορα, ποὺ ἀποκαλεῖται λογοθέτης¹⁷, γιὰ τὴν εὐπρέπεια, τὴ φρόνηση καὶ τὴν ἐπιμέλεια στή μάθηση ποὺ συγκέντρωνε αὐτός, καὶ ἔστειλε νὰ τὸν καλέσουν γιὰ νὰ σπουδάσει μαζὶ μὲ τὸν αὐτοκράτορα¹⁸. Τὸ παιδάκι, μόλις τὸ ἄκουσε αὐτό, πῆρε τὸν δρόμο μὲ χαρά. Καὶ στὸν δρόμο ἔπεσε στὰ γόνατα καὶ προσευχήθηκε λέγοντας: «Θεέ, πατέρα μας καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους, ἐσὺ ποὺ τὰ πάντα δημιουργήσες μὲ τὸν Λόγο σου, καὶ μὲ τὴ Σοφία σου ἔπλασες τὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ κυριαρχεῖ πάνω στὰ κτίσματα ποὺ ἐσὺ δημιουργήσες, δός μου τὴ Σοφία σου ποὺ ὑπάρχει στὰ κράσπεδα τῶν θρόνων σου, γιὰ νὰ κατανοήσω τί εἶναι ἀρεστὸ σὲ ἐσένα καὶ νὰ σωθῶ· γιατί ἐγὼ εἶμαι δούλος σου καὶ γιὸς τῆς δούλης σου»¹⁹. Καὶ σ' αὐτὰ πρόσθεσε καὶ τὴν ὑπόλοιπη προσευχὴ τοῦ Σολομώντος καί, ἀφοῦ σηκώθηκε, εἶπε: «Ἀμήν».

4

Καὶ σὰν ἔφτασε στὴ βασιλεύουσα¹, τὸν παρέδωσαν σὲ δάσκαλο γιὰ νὰ σπουδάσει. Στὸν τρίτο μῆνα εἶχε μάθει ὀλόκληρη τὴ Γραμματικὴ καὶ ἐπιδόθηκε στὰ ὑπόλοιπα μαθήματα. Μελέτησε τὸν Ὅμηρο καὶ τὴ Γεωμετρίαν καὶ κοντὰ στὸν Λέοντα καὶ τὸν Φώτιο τὴ Διαλεκτικὴ καὶ ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα, μαζὶ δὲ μ' αὐτὰ καὶ τὴ Ρητορικὴ, τὴν Ἀριθμητικὴν, τὴν Ἀστρονομίαν, τὴ Μουσικὴν², καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ἑλληνικὰ μαθήματα³. Καὶ τὰ ἔμαθε ὅλα αὐτὰ τόσο καλά, ὅσο μπορούσε νὰ μάθει κανεὶς ἓνα καὶ μόνον. Γιατὶ ἡ εὐστροφία του συναντιόταν μὲ τὴν ἐπιμέλειά του καὶ ἡ μία συναγωνιζόταν τὴν ἄλλη· γιατί οἱ ἐπιστῆμες καὶ οἱ τέχνες μ' αὐτὲς [ἀκριβῶς] τελειοποιῦνται. Περισσότερο ὅμως καὶ ἀπὸ τὴ μάθηση ἔδειχνε πὼς εἶχε ἕναν ἡρεμο χαρακτήρα, συνομιλώντας μόνον μ' ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους θὰ εἶχε ὄφελος, καὶ ἀποφεύγοντας αὐτοὺς ποὺ προτιμοῦν τοὺς στραβοὺς δρόμους, ἔτσι ὥστε, ἀνταλλάσσοντας τὰ ἐπίγεια μὲ τὰ ἐπουράνια, νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ σῶμα αὐτὸ καὶ νὰ ζήσει μὲ τὸν Θεό.

Βλέποντάς τον ὁ λογοθέτης νὰ εἶναι αὐτὸς ποὺ ἦταν, τοῦ ἔδωσε τὸ δικαίωμα⁴ νὰ συχνάζει μὲ παρρησία καὶ στὸ δικό του σπίτι ἀλλὰ καὶ στὸ παλάτι τοῦ βασιλέα⁵. Κάποια μέρα τὸν ρώτησε: «Φιλόσοφε, θὰ ἤθελα νὰ μάθω τί εἶναι φιλοσοφία»⁶. Καὶ αὐτὸς μὲ εὐστροφία ἀμέσως τοῦ ἀπάντησε: «Θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων γνῶση, ὅσο μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ προσεγγίσει τὸν Θεό, γιατί μὲ τὴν πράξη τὸν διδάσκει νὰ εἶναι κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση αὐτοῦ ποὺ τὸν δημιούργησε». Ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμή ἀκόμη περισσότερο τὸν ἀγάπησε, καὶ ἕνας τόσο μεγάλος καὶ ἀξιοσέβαστος ἄνθρωπος διαρκῶς τὸν ρωτοῦσε γιὰ τὰ πάντα, αὐτὸς δὲ τοῦ ἔκανε μάθημα φιλοσοφικό, προσφέροντάς του μὲ λίγα μόνον λόγια ὑψηλὰ νοήματα.

Ζώντας στὴν ἀγνότητά, ὅσο περισσότερο εὐαρεστοῦσε τὸν Θεό, τόσο περισσότερο γινόταν ἀγαπητὸς σὲ ὅλους. Ὁ λογοθέτης ποὺ τοῦ ἀπένειμε κάθε εἶδους τιμὲς, τοῦ προσέφερε πολὺ χρυσάφι, αὐτὸς ὅμως δὲν τὸ δεχό-

ταν. Κάποια φορά τοῦ εἶπε: «Ἡ χάρις σου καὶ ἡ σοφία σου μὲ παρακινοῦν στὸ νὰ σὲ ἀγαπῶ ὑπερβολικά. Ἔχω μία πνευματικὴ θυγατέρα, ποὺ τὴν ἀναδέχτηκα ἀπὸ τὴν κολυμβήθρα, ὁμορφὴ καὶ πλούσια, ἀπὸ γένος εὐγενὲς καὶ σπουδαῖο. Ἄν τὸ θέλεις, θὰ σοῦ τὴ δώσω γιὰ σύζυγο. Ἄφοῦ λάβεις ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἀπὸ τώρα κιόλας μεγάλες τιμὲς καὶ ἀρχοντία⁷, νὰ περιμένεις καὶ περισσότερα, γιατί γρήγορα θὰ γίνεις στρατηγός»⁸. Ὁ Φιλόσοφος τοῦ ἀπάντησε: «Τὸ δῶρο εἶναι μεγάλο γι' αὐτοὺς ποὺ τὸ ἀποζητοῦν, γιὰ ἐμένα ὅμως δὲν ὑπάρχει τίποτε καλύτερο ἀπὸ τὴ μάθηση, μὲ τὴν ὁποία, συλλέγοντας γνώση, θὰ ἀναζητήσω τὴν προγονικὴ τιμὴ καὶ τὰ πλούτη»⁹.

Ἄκουοντας ὁ λογοθέτης τὴν ἀπάντησή του πῆγε στὴν αὐτοκράτειρα¹⁰ καὶ τῆς εἶπε: «Αὐτὸς ὁ νεαρὸς φιλόσοφος δὲν ἀγαπάει τὴ ζωὴ αὐτή, ἄς μὴν τὸν ἀποκόψουμε ὅμως ἀπὸ τὴν κοινωνία μας, ἀλλά, ἀφοῦ τὸν κείρουμε κληρικό¹¹, νὰ τοῦ ἀναθέσουμε κάποια ὑπηρεσία· ἄς γίνῃ βιβλιοθηκάριος¹² παρὰ τῷ πατριάρχει στὴν Ἁγία Σοφία, μήπως καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸν συγκρατήσουμε». Ἔτσι καὶ ἔκαναν μ' αὐτόν.

Ἄφοῦ ἔμεινε γιὰ λίγο χρόνο ἐκεῖ, ἔφυγε στὸ Στενό¹³ καὶ κρύφτηκε σὲ κάποιο μοναστήρι¹⁴. Τὸν ἔψαχναν γιὰ ἕξι μῆνες καὶ μετὰ βίας τὸν βρῆκαν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸν πείσουν νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν ὑπηρεσία του ἐκείνη, τὸν παρεκάλεσαν νὰ δεχτῆ θέση καθηγητῆ, καὶ μὲ κάθε ὑποστήριξη καὶ βοήθεια νὰ διδάξῃ φιλοσοφία σὲ ντόπιους καὶ σὲ ξένους¹⁵. Αὐτὸ καὶ ἀνέλαβε.

5

Ὁ πατριάρχης Ἰαννῆς¹ ξεσήκωσε μία αἵρεση, λέγοντας νὰ μὴν ἀποδίδουν τιμὴ στὶς ἅγιες εἰκόνες. Συνάχθηκε σύνοδος καὶ τὸν κατηγόρησαν πὼς δὲν διδάσκει σωστά, καὶ τὸν ἔξωσαν ἀπὸ τὸν θρόνο του. Καὶ αὐτὸς εἶπε: «Μὲ ἔδιωξαν μὲ τὴ βία, δὲν μὲ μετέπεισαν· γιατί κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀντιπαρατεθεῖ στοὺς λόγους μου». Ὁ αὐτοκράτορας μὲ τὸν πατριάρχη² κανόνισαν ὥστε νὰ πάει σ' αὐτὸν ὁ Φιλόσοφος, λέγοντας [στὸν Ἰαννῆ] ἔτσι: «Ἄν μπορέσεις νὰ πείσεις αὐτὸν τὸν νεαρό, θὰ ξαναπάρεις τὸν θρόνο σου».

Αὐτὸς, βλέποντας τὸν Φιλόσοφο πὼς ἦταν νεαρὸς στὴν ἐμφάνιση, εἶπε καὶ σ' αὐτὸν καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ ἦταν μαζί του: «Ἐσεῖς δὲν εἴσατε ἄξιοι οὔτε γιὰ τὸ ὑποπόδιό μου, πὼς λοιπὸν θὰ μπορέσω νὰ συζητήσω μαζί σας;» Τότε ὁ Φιλόσοφος τοῦ εἶπε: «Νὰ μὴν ἀκολουθεῖς τίς ἀνθρώπινες συνήθειες, ἀλλὰ τίς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ νὰ κοιτᾶς. Γιατί ὅπως ἐσὺ εἶσαι καμωμένος ἀπὸ χῶμα, καὶ ἡ ψυχὴ σου ἔχει δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, ἔτσι εἴμαστε καὶ ἐμεῖς ὅλοι· γι' αὐτό, ἄνθρωπε, κοιτάζοντας τὴ γῆ, μὴν περηφανεύεσαι».

Ὁ Ἰαννῆς εἶπε πάλι: «Δὲν ταιριάζει νὰ ψάχνεις τὸ φθινόπωρο γιὰ λουλούδια, οὔτε καὶ νὰ στέλνεις ἓνα γέροντα στὸν πόλεμο, ὅπως ἓνα νέο, ἓνα Νέστορα»³. Τοῦ ἀπάντησε ὁ Φιλόσοφος: «Μόνος σου βρίσκεις ἐπιχείρημα ἐναντίον σου. Πές μου, σὲ ποιά ἡλικία εἶναι ἡ ψυχὴ ἰσχυρότερη ἀπὸ τὸ σῶμα;» Κι αὐτὸς εἶπε: «Στὰ γεράματα». Τοῦ λέει ὁ Φιλόσοφος: «Ἐμεῖς λοιπὸν σὲ τί πόλεμο σὲ ὀδηγοῦμε;» «Σὲ πνευματικό», λέει. Καὶ τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Φιλόσοφος: «Ἄρα λοιπὸν, τώρα ἐσὺ θὰ εἶσαι ὁ ἰσχυρότερος καὶ μὴ λὲς σὲ ἐμᾶς τέτοιες παραβολές. Γιατί ἐμεῖς δὲν ψάχνουμε γιὰ λουλούδια πρὶν τὴν ἀπὸ ὥρα τους, οὔτε καὶ σὲ στέλνουμε σὲ πόλεμο».

Ἄφοῦ ντροπιάστηκε ἔτσι ὁ γέρος, ἔστρεψε ἄλλοῦ τὴ συζήτηση καὶ εἶπε: «Πές μου, νεαρέ: Πὼς ἓνα σταυρὸ ποὺ ἔχει διαλυθεῖ οὔτε τὸν προσκυνᾶμε,

οὔτε καὶ τὸν ἀσπαζόμεστε, καὶ ἐσεῖς, ἓνα πρόσωπο, ποῦ καὶ μόνο μέχρι τὸ στήθος ἂν εἶναι, δὲν ντρέπεστε νὰ τοῦ ἀποδίδετε τιμὴ σὲ εἰκόνα;» Ὁ Φιλόσοφος ἀπάντησε: «Ὁ σταυρὸς ἔχει τέσσερα τμήματα, καὶ ἂν ἓνα ἀπὸ αὐτὰ λείπει, δὲν ἔχει πιά τὸ σχῆμα του, ἐνῶ ἡ εἰκόνα ἀπὸ τὸ πρόσωπο καὶ μόνο παρουσιάζει τὸ εἶδος καὶ τὴν ὁμοίωση ἐκείνου γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου ζωγραφίστηκε. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ τὴν κοιτάζει δὲν βλέπει οὔτε πρόσωπο λιονταριοῦ οὔτε καὶ λύγκα, παρὰ τὸ πρωτότυπο».

Εἶπε καὶ πάλι ὁ γέροντας: «Πῶς προσκυνᾶμε τὸν Σταυρὸ χωρὶς νὰ ἔχει ἐπιγραφή, ἐνῶ υπάρχουν καὶ ἄλλοι σταυροὶ [μὲ ἐπιγραφή], καὶ τὴν εἰκόνα, ἂν δὲν ἔχει γραμμένο τὸ ὄνομα αὐτοῦ ποῦ εἰκονίζει, δὲν τῆς ἀποδίδετε τιμὴ;» Ὁ Φιλόσοφος ἀπάντησε: «Ὁ κάθε σταυρὸς ἔχει τὸ ἴδιο σχῆμα μὲ τὸν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ οἱ εἰκόνες δὲν ἔχουν ὅλες τὸ ἴδιο πρόσωπο». Ὁ γέροντας εἶπε: «Ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶπε στὸν Μωυσῆ: “Νὰ μὴν κάνεις ὁποιουδήποτε ὁμοίωμα”⁴, πῶς ἐσεῖς κάνετε καὶ τὸ προσκυνᾶτε;» Ἀπαντώντας τότε σ’ αὐτὸ ὁ Φιλόσοφος τοῦ ἀποκρίθηκε: «Ἄν εἶχε πεῖ: “Δὲν θὰ κάνεις κανένα ὁμοίωμα”, τότε θὰ εἶχες δίκαιο, ἀλλὰ εἶπε “ὁποιουδήποτε”, δηλαδή [νὰ κάνεις] τοῦ ἀξίου». Σ’ αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ ἀντιτάξει τίποτε ὁ γέροντας, καὶ σιώπησε ντροπιασμένος.

6

“Υστερα ἀπὸ αὐτὰ οἱ Ἀγαρηνοί, πὸν λέγονται Σαρακηνοί¹, ξεσήκωσαν βλασφημία κατὰ τῆς μιᾶς θεότητας τῆς Ἁγίας Τριάδος, λέγοντας: «Πῶς ἐσεῖς οἱ χριστιανοί, ἐνῶ παραδέχεστε ἓναν Θεό, τὸν διαιρεῖτε καὶ πάλι σὲ τρεῖς, λέγοντας ὅτι εἶναι “Πατέρας, Υἱὸς καὶ Ἅγιο Πνεῦμα”; Ἄν μπορεῖτε νὰ μᾶς τὸ ἐξηγήσετε, στείλτε ἄνθρωπο πὸν μπορεῖ νὰ μᾶς μιλήσει γι’ αὐτό, καὶ νὰ μᾶς πείσει». Ὁ Φιλόσοφος ἦταν τότε 24 ἐτῶν. Ὁ αὐτοκράτορας συγκάλεσε συμβούλιο², τὸν κάλεσε καὶ τοῦ εἶπε: «Ἄκους, Φιλόσοφε, τί λένε οἱ αἰσχροὶ Ἀγαρηνοὶ γιὰ τὴν πίστη μας; Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶσαι δοῦλος καὶ μαθητὴς τῆς Ἁγίας Τριάδος, πηγαινε νὰ τοὺς ἐναντιωθεῖς, καὶ ὁ Θεὸς πὸν τελιοποιεῖ τὸ κάθε πράγμα, αὐτὸς πὸν δοξάζεται σὲ Τριάδα, Πατέρα, Υἱὸ καὶ Ἅγιο Πνεῦμα, νὰ σοῦ δίνει τὴ χάρη καὶ τὴ δύναμη στοὺς λόγους, καὶ σὰν νέο, ἄλλο Δαβὶδ, νὰ σὲ ἀναδείξει ἐναντίον τοῦ Γολιάθ μὲ τρεῖς πέτρες· καὶ ἀφοῦ τὸν νικήσεις, νὰ σὲ φέρει πίσω σ’ ἐμᾶς ἄξιο τῆς ἐπουράνιας βασιλείας»³. Ὄταν ἄκουσε αὐτά, ἀπάντησε: «Μὲ χαρὰ θά πάω γιὰ τὴ χριστιανικὴ πίστη· γιατί τί εἶναι γιὰ μένα γλυκύτερο σ’ αὐτὸν τὸν κόσμο ἀπὸ τὸ νὰ ζῶ καὶ νὰ πεθάνω γιὰ τὴν Ἁγία Τριάδα;» Πρόσθεσαν λοιπὸν σ’ αὐτὸν καὶ τὸν ἀσηκρήτη Γεώργιο⁴ καὶ τοὺς ἔστειλαν.

Φθάνοντας αὐτοὶ ἐκεῖ, (εἶδαν ὅτι) ὑπῆρχαν ζωγραφισμένες στὸ ἐξωτερικὸ τῶν θυρῶν ὅλων τῶν χριστιανῶν ἀπεικονίσεις δαιμόνων πὸν ἔκαναν μορφασμοὺς καὶ ἔβριζαν. Ρώτησαν τὸν Φιλόσοφο: «Μπορεῖς νὰ καταλάβεις, Φιλόσοφε, τί εἶναι αὐτὸ τὸ σημεῖο;» Καὶ αὐτὸς εἶπε: «Βλέπω τὴν εἰκόνα δαιμόνων καὶ ἀντιλαμβάνομαι ὅτι ἐδῶ μέσα ζοῦν χριστιανοί, καὶ αὐτοὶ [οἱ δαίμονες], μὴ μπορώντας νὰ ζήσουν μέσα, φεύγουν ἔξω ἀπὸ αὐτούς· καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχει αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀπ’ ἔξω, σημαίνει ὅτι εἶναι μαζί τους μέσα».

Στὸ γεῦμα κάθονταν οἱ Ἀγαρηνοί, ἄνθρωποι σοφοὶ καὶ γραμματισμένοι, μορφωμένοι στὴ Γεωμετρία καὶ τὴν Ἀστρονομία, καὶ στίς ὑπόλοιπες ἐπιστῆμες, καὶ τὸν ρωτοῦσαν γιὰ νὰ τὸν ἐξετάσουν: «Βλέπεις, Φιλόσοφε, τὸ παράδοξο θαῦμα; Πῶς ὁ προφήτης τοῦ Θεοῦ, ὁ Μωάμεθ, φέρνοντάς μας τὸ καλὸ ἄγγελμα ἀπὸ τὸν Θεό, μετέστρεψε πολλοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅλοι μας τηροῦμε τὸν νόμο καὶ δὲν τὸν παραβαίνουμε καθόλου· ἐνῶ ἐσεῖς τηρεῖτε τὸν νόμο τοῦ προφήτη σας, τοῦ Χριστοῦ, ἕνας ἔτσι καὶ ἄλλος ἀλλιῶς, καὶ κατὰ πῶς θέλει ὁ καθένας σας, ἔτσι τὸν τηρεῖτε καὶ τὸν ἐκτελεῖτε».

Σ' αὐτὰ ὁ φιλόσοφος ἀπάντησε: «Ὁ Θεός μας εἶναι σὰν τὸ πέλαγος τῆς θάλασσας, καὶ γι' αὐτὸν ὁ προφήτης εἶπε: “Ποιὸς θὰ διηγηθεῖ τὴ γενιά του; Ἡ ζωὴ του ἔχει ὑψωθεῖ ἀπὸ τὴ γῆ”⁵. Γιὰ χάρι τῆς ἀναζήτησής του πολλοὶ μπαίνουν σ' αὐτὸ τὸ πέλαγος, καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶναι δυνατοὶ στὸ μυαλό, ἀποκτώντας μὲ τὴ βοήθειά του τὸν πλοῦτο τῆς γνώσης, τὸ διαπλέουν καὶ ἐπιστρέφουν· οἱ ἀδύναμοι ὅμως ποὺ ἀποτολμοῦν νὰ διαπλεύσουν μὲ σάπια καράβια, οἱ μὲν ναυαγοῦν, καὶ οἱ ἄλλοι μόλις καὶ μὲ δυσκολία παίρνουν ἀνάσα, βουλιάζοντας ἀπὸ τὴν ἀδράνεια τῆς ἀδυναμίας τους. Τὸ δικό σας [πέλαγος] εἶναι στενὸ καὶ εὐκόλο, καὶ μπορεῖ νὰ τὸ διαπεράσει ὁ καθένας, μικρὸς καὶ μεγάλος. Δὲν ὑπάρχει [σ' αὐτὸ] τίποτε πέρα ἀπὸ τίς ἀνθρώπινες συνήθειες, παρὰ ἐκεῖνο ποὺ ὅλοι μποροῦν νὰ κάνουν, καὶ τίποτε [ὁ Μωάμεθ] δὲν σᾶς ἀπαγόρευσε. “Ὅταν δὲν σᾶς ἔβαλε χαλινάρι στὸν θυμὸ⁶ καὶ στὴν ἐπιθυμία, ἀλλὰ τὰ ἀπελευθέρωσε, σὲ τί ἀπώλεια σᾶς ρίχνει, ἄς τὸ καταλάβει ὅποιος ἔχει σκέψη. Ὁ Χριστὸς ὅμως δὲν κάνει ἔτσι, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ χαμηλὰ σηκώνει τὸ βάρος ψηλά, διδάσκει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν πράξη τοῦ Θεοῦ. Ὦντας ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων, δημιούργησε τὸν ἄνθρωπο, ἀνάμεσα στοὺς ἀγγέλους καὶ τὰ κτήνη, διαχωρίζοντάς τον ἀπὸ τὰ κτήνη μὲ τὸν λόγο καὶ τὴ σκέψη, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους μὲ τὸν θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία· καὶ μὲ ὅποια μεριά τὸν πλησιάζει κανεὶς, μὲ αὐτὴν περισσότερο κοινωνεῖ τὰ ἀνώτερα ἢ τὰ κατώτερα».

Τὸν ξαναρώτησαν: «Πῶς, ἐνῶ ἓνας εἶναι ὁ Θεός, ἐσεῖς σὲ τρεῖς τὸν δοξάζετε; Πές, ἂν γνωρίζεις. Διότι ὀνομάζετε Πατέρα καὶ Υἱὸ καὶ Πνεῦμα· ἂν λοιπὸν ἔτσι τὸν λέτε, δώστε του καὶ μία γυναίκα, γιὰ νὰ καρπίσουν ἀπ’ αὐτὸν πολλοὶ θεοί». Ἀπάντησε σ’ αὐτὰ ὁ Φιλόσοφος: «Μὴ λέτε τέτοιες ἀπρεπεῖς βλασφημίες, γιὰτὶ ἐμεῖς ἔχουμε καλῶς μάθει ἀπὸ τοὺς πατέρες καὶ τοὺς προφήτες καὶ τοὺς διδασκάλους νὰ ὑμνοῦμε τὴν Τριάδα, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα, τρεῖς ὑποστάσεις σὲ μία οὐσία, καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος ἐνσαρκώθηκε στὴν Παρθένο, καὶ γεννήθηκε γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας μας, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ὁ δικός σας προφήτης, ὁ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος ἔγραψε ἔτσι: “Στείλαμε τὸ πνεῦμα μας σὲ μία παρθένο, ἐπιθυμώντας νὰ γεννήσει”⁷. Ἀπὸ αὐτὸ θὰ σᾶς πληροφορήσω καὶ ἐγὼ γιὰ τὴν Τριάδα».

Νικημένοι ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια, στράφηκαν σὲ ἄλλα λέγοντας: «Ἔτσι εἶναι, ὅπως τὰ λές, φιλοξενούμενε· ἀλλὰ ἂν ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Θεός σας, γιατί δὲν κάνετε ὅπως αὐτὸς ὀρίζει; Στὰ βιβλία τῶν Εὐαγγελίων εἶναι γραμμένο: “Προσεύχεσθε γιὰ τοὺς ἐχθρούς, κάνετε καλὸ σ’ αὐτοὺς ποὺ σᾶς μισοῦν καὶ σᾶς καταδιώκουν, καὶ σ’ αὐτοὺς ποὺ σᾶς κτυποῦν νὰ στρέφετε τὴν παρεῖά”⁸. Ἐσεῖς ὅμως δὲν κάνετε ἔτσι, παρὰ γι’ αὐτοὺς ποὺ σᾶς κάνουν τέτοια ἀκονίζετε τὰ ὅπλα». Ὁ Φιλόσοφος ἀπάντησε: «Ὅταν ὑπάρχουν δύο ἐντολές στὸν νόμο, ποιὸς φαίνεται ὅτι τὸν ἐκτελεῖ, ἐκεῖνος ποὺ ἐκτελεῖ τὴ μία ἢ καὶ τὶς δύο;» Ἐκεῖνοι ἀπάντησαν: «Καὶ τὶς δύο». Καὶ ὁ Φιλόσοφος εἶπε: «Ὁ Θεὸς εἶπε “Προσεύχεσθε γι’ αὐτοὺς ποὺ σᾶς ἀδικοῦν”, εἶπε ὅμως ἀκόμη: “Σ’ αὐτὴ τὴ ζωὴ δὲν μπορεῖ νὰ δείξει κανεὶς μεγαλύτερη ἀγάπη ἀπὸ τὸ νὰ θυσιάσει τὴν ψυχὴ του γιὰ τοὺς φίλους του”. Γιὰ χάρη λοιπὸν τῶν φίλων μας τὸ κάνουμε καὶ ἐμεῖς αὐτό, ὥστε μὲ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ σώματος νὰ μὴν αἰχμαλωτισθεῖ καὶ ἡ ψυχὴ».

Τοῦ εἶπαν καὶ πάλι αὐτοί: «Ὁ Χριστὸς ἔδωσε φόρο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ ἄλλους· ἐσεῖς γιατί δὲν ἐκτελεῖτε τὰ ἔργα του; Καὶ λοιπὸν, ἂν ὑπερασπίζεστε τὸν ἑαυτό σας, γιατί δὲν πληρώνετε τὸν φόρο γιὰ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ φίλους σας σὲ ἓνα τόσο μεγάλο καὶ ἰσχυρὸ ἔθνος, ὅπως εἶναι οἱ Ἰσμαηλίτες; Καὶ εἶναι λίγο αὐτὸ ποὺ ζητᾶμε, ἀπλῶς ἓνα χρυσὸ νόμισμα, καὶ ὅσο

ὕπαρχει γῆ θὰ διατηροῦμε μεταξύ μας τὴν εἰρήνη ὅσο κανένας ἄλλος»⁹. Ὁ Φιλόσοφος ἀπάντησε: «Ἄν κάποιος, βαδίζοντας στὰ ἴχνη τοῦ διδασκάλου του, θέλει νὰ βαδίσει στὰ χνάρια ἐκείνου, καὶ κάποιος τρέχει καὶ τὸν συναντᾶ καὶ τὸν γυρίζει πίσω, αὐτὸς τί εἶναι, φίλος ἢ ἐχθρός;» Αὐτοὶ ἀπάντησαν: «Ἐχθρός». Καὶ ὁ Φιλόσοφος εἶπε: «Ὅταν ὁ Χριστὸς ἔδωσε φόρο, ποιοὶ κυβερνοῦσαν, οἱ Ἰσμαηλίτες ἢ οἱ Ρωμαῖοι;» Ἀπάντησαν: «Οἱ Ρωμαῖοι». Καὶ αὐτὸς εἶπε: «Δὲν ἀξίζει λοιπὸν νὰ μᾶς κατηγορεῖτε, γιατί καταβάλλουμε ὅλοι φόρο στοὺς Ρωμαίους»¹⁰.

Στὴ συνέχεια τοῦ ἔθεσαν καὶ ἄλλα πολλὰ ἐρωτήματα, ἐξετάζοντάς τον ἐπάνω σ' ὅλες τὶς τέχνες πού οἱ ἴδιοι γνώριζαν. Τοὺς τὰ εἶπε ὅλα, καὶ καθὼς τοὺς ἔπεισε, τοῦ εἶπαν: «Πῶς τὰ γνωρίζεις ἐσὺ ὅλα αὐτά;» καὶ ὁ Φιλόσοφος τοὺς λέει: «Κάποιος ἄνθρωπος ἔβγαλε νερὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ τὸ κουβαλοῦσε μέσα σὲ ἓνα ἀσκή καὶ ἔλεγε στοὺς ξένους: “Βλέπετε νερὸ πὺ κανένας δὲν ἔχει ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα;» Ἦρθε λοιπὸν ἓνας ἄνθρωπος τοῦ γιालοῦ καὶ τοῦ λέει: “Τὸν τρελὸ κάνεις καὶ καυχίεσαι γιὰ ἓνα ἀσκή πὺ βρωμάει; Ἐμεῖς ὀλόκληρο πέλαγος ἔχουμε ἀπὸ αὐτό.” Ἔτσι κάνετε καὶ ἐσεῖς, ἀπὸ ἐμᾶς ὅμως προῆλθαν ὅλες οἱ ἐπιστῆμες»¹¹.

Ἔστερα, ἐντυπωσιάζοντάς τον, τοῦ ἔδειξαν ἓναν κῆπο πὺ εἶχε φυτευτεῖ κάποτε καὶ φύτρωσε μὲ μᾶς. Καὶ ὅταν τοὺς ἐξήγησε πῶς γίνεται αὐτό, τοῦ ἔδειξαν ὅλο τὸν πλοῦτο καὶ τὰ τεμένη, στολισμένα μὲ χρυσό, καὶ ἀσῆμι, καὶ πολύτιμα πετράδια, καὶ μαργαριτάρια, λέγοντάς του: «Βλέπεις, Φιλόσοφε, τὸ ἐκπληκτικὸ θαῦμα; Εἶναι μεγάλη ἡ δύναμη καὶ πολὺς ὁ πλοῦτος τοῦ Ἀμερουμνῆ, τοῦ ἡγεμόνα τῶν Σαρακηνῶν». Τοὺς εἶπε ὁ Φιλόσοφος: «Αὐτὸ δὲν εἶναι θαῦμα. Στὸν Θεὸ ὅμως εὐχαριστία καὶ δόξα, πὺ τὰ ἔκανε ὅλα αὐτά, καὶ τὰ ἔδωσε στοὺς ἀνθρώπους γιὰ παρηγοριά· αὐτοῦ εἶναι ὅλα καὶ κανενὸς ἄλλου.»

Ἄργότερα, ἐπιστρέφοντας στὴν κακία τους, τοῦ ἔδωσαν νὰ πιεῖ δηλητήριο, ὁ ἐλεήμων ὅμως Θεὸς πὺ εἶπε, «ἂν πιεῖτε καὶ κάτι φαρμακερό, δὲν θὰ σᾶς βλάψει σὲ τίποτε»¹², τὸν ἔσωσε καὶ αὐτόν, καὶ τὸν ἔφερε ὑγὴ πίσω στὴν πατρίδα του¹³.